

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Long-lived sociality : a cultural analysis of middle-class older persons' social lives in Kerala, India

Bomhoff, M.C.

Citation

Bomhoff, M. C. (2011, November 24). *Long-lived sociality : a cultural analysis of middle-class older persons' social lives in Kerala, India*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/18139>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/18139>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

CULTURELE ASPECTEN VAN HET SOCIALE LEVEN VAN OUDERE MENSEN IN KERALA, INDIA.

LEVENS SCHRIJVEN

Oudere mensen in het algemeen worden nogal eens neergezet als statisch en onveranderlijk in hun opvattingen, ervaringen en bewegingen. Saai dus. Deze stereotype visie op oudere mensen, die ook binnen de wetenschap dikwijls weerklinkt, leidt niet alleen tot een vooringenomen focus maar is ook nog eens onwaar. Uit dit onderzoek blijkt hoe mobiel, hoe divers en hoe veranderlijk de onderzochte levens waren. Allesbehalve saai.

Antropologen vinden schrijven en de manier waarop dat gebeurt heel belangrijk. Woorden en zinnen worden gebruikt om mensen en hun levens zo goed mogelijk weer te geven en moeten daarom met zorg worden gekozen. Een onderzoek kan nog zo gedegen zijn geweest, met goede interviews en scherpe observaties, pas in het verslag ervan zal blijken of het ook werkelijk aansluit bij de realiteit of niet. En dat houdt niet op bij de keuze van woorden. Ook de structuur en het gebruik van de verleden of tegenwoordige tijd of de schrijfstijl vormen keuzes. Iedere schrijfkeuze heeft theoretische implicaties en komt met een verantwoordelijkheid. Vandaar ook dat we spreken van een etnografie: wij schrijven mensen op.

In de inleiding vertel ik over de afwegingen en keuzes die ik heb gemaakt bij het schrijven van dit proefschrift. Dit gebeurt nog voor ik goed en wel het onderzoek naar oudere mensen in India introduceer omdat deze uitleg ook hiervoor van belang is. De structuur van het proefschrift heb ik bijvoorbeeld geprobeerd te laten aansluiten bij het leven van de oudere mensen in Kerala en de thema's en veranderingen die in hun leven belangrijk zijn. De tekst is bijna geheel in de verleden tijd geschreven. Hierdoor blijft duidelijk dat het onderzoek al is geweest. Bovendien wordt hierdoor niet onterecht de indruk gewekt dat deze mensen altijd en eeuwig op één en dezelfde onveranderlijke manier leven. Daarnaast komen de aanspreekvormen die ik gebruik ook overeen met de vormen die ik gebruikte terwijl ik in Thiruvananthapuram woonde. En tenslotte heb ik mijzelf niet, zoals antropologen dat noemen, uit de tekst geschreven en heb ik geprobeerd jargon en nodeloze ingewikkeldheden in de tekst te vermijden.

OUDERE MENSEN IN THIRUVANANTHAPURAM

De oudere mensen die ik onderzocht in Thiruvananthapuram, de hoofdstad van de Indiase deelstaat Kerala, spraken goed tot zeer goed Engels. Ze waren hoogopgeleid en behoorden tot de middelste en hogere sociaaleconomische klassen. Hun levens waren in veel opzichten anders dan die van armere ouderen in de stad, of die van ouderen op het platteland of in andere staten van India. Door in te zoomen op één van de vele verenigingen waar deze

oudere mensen in grote getale lid van waren, namelijk de *Senior Citizens' Association*, komen veel van deze verschillen en de keuzes die ik maakte uitgebreid aan bod.

Methodologisch vond ik het bijvoorbeeld belangrijk om op een precieze en gedetailleerde wijze met mensen te kunnen praten. Daarnaast wilde ik vooral vanwege het intieme karakter van het onderzoek zelf de gesprekken kunnen houden. Theoretisch gezien was het daarnaast relevant om een groep mensen te onderzoeken die veel met elkaar in contact stond en daarbij enige gemeenschappelijke delers had wat betreft hun sociale leven en achtergrond. Toch bleef er, ook binnen deze onderzoekspopulatie nog veel diversiteit. In leeftijd, religie, gezondheid, familie en huishoudenopbouw was er een enorme variatie in de gekozen categorie.

Daarbij koos ik voor een flexibele definitie van ouderen. Deze definitie liet ik die grotendeels invullen door mensen die zichzelf omschreven als ouder, om zo ook te kunnen zien wat door hen zelf als belangrijk en bepalend werd ervaren. Naast een fysiek, biologisch proces is ouder worden namelijk ook, en in grote mate, een sociaal en cultureel proces. Want wanneer is iemand ouder, of zelfs oud, en wie of wat bepaalt dat? Leeftijd was bijvoorbeeld voor veel mensen veel minder bepalend dan het trouwen van kinderen of het krijgen van kleinkinderen. Ook het gevraagd worden om advies en ondersteuning of een hoofd vol grijze haren maakte sommige mensen in hun eigen ogen oud.

CULTURELE ASPECTEN VAN HET SOCIALE LEVEN

Ik onderzocht tenslotte de culturele aspecten van het sociale leven van deze oudere mensen, ofwel hun 'sociality' dat ik hier vertaal als socialiteit. Socialiteit zoals ik het definieer omvat ideeën, begrippen, normen en ongeschreven regels over wat wordt gezien als normaal of vanzelfsprekend sociaal gedrag. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om verwachtingen en plichten die horen bij een bepaalde sociale positie, situatie of relatie. Omdat socialiteit voor diegenen die er direct mee te maken hebben zo vanzelfsprekend is, is het niet altijd gemakkelijk in woorden te vatten. Bovendien kan het flexibele en tegenstrijdige elementen bevatten. Verschillen in bijvoorbeeld invloed of aanzien maakten dat individuen, met wisselend succes, probeerden verschillende ongeschreven regels en verwachtingen naar hun hand te zetten. Naast aandacht voor de gemeenschappelijke structuur of logica is er in dit proefschrift dus ook aandacht voor de onderhandelingsruimte van individuen.

Een les uit een schoolboek bleek illustratief voor hoe die socialiteit vorm kreeg in eerste ontmoetingen. Schoolboeken worden in Kerala door de staatsoverheid gepubliceerd en in 2008 riep één zo een les zeer felle politieke reacties en demonstraties op. De bewuste les ging over een ontmoeting van een jongetje en zijn ouders met het schoolhoofd tijdens de officiële inschrijving op een school. De antwoorden van de ouders in het gesprek zijn erg ongebruikelijk en getuigen van een vrije opvoeding in religieuze zin. Door een analyse van deze les en de reacties erop wordt duidelijk welke betekenissen er aan ontmoetingen werden

gegeven. Wanneer mensen elkaar voor het eerst ontmoetten hadden ze, zowel in het dagelijks leven als in de schoolboekjes, bepaalde manieren om elkaar te kunnen plaatsen. Zo konden ze de ander geografisch, maar ook sociaal, cultureel en religieus een plekje geven. Deze positionering en de betekenis die eruit voortvloeide was van belang voor de verdere ontwikkeling van sociale relaties.

VERANDERINGEN EN DISCIPLINE

Over die ontwikkeling, of de veranderingen van sociale relaties, werd veel gesproken in Thiruvananthapuram. Jongere, maar vooral ook oudere mensen, hadden sterke ideeën en meningen over hoe bepaalde sociale verhoudingen en relaties over de generaties heen waren veranderd. Zo hadden veel mensen het over de ondergang van de samengestelde familie of over het verdwijnen van garrangeerde huwelijken. Ook werd vaak, en met afschuw, gesproken over de opkomst van ouderentehuizen en het daarmee geassocieerde proces van verwestering. De meningen over veranderingen in man-vrouw verhoudingen (of beter gezegd gender), in familie- en huishoudensamenstellingen en in huwelijken laten de dynamische positie van oudere mensen binnen al die veranderingen zien.

Alle oudere mensen die ik sprak hechtten een groot belang aan discipline. Die nadruk op discipline werd bijvoorbeeld gelegd in relatie tot het tijdstip en de voorbereiding van eten, tot voedselinname zelf, tot het huishouden en tot lichaamsbeweging maar ook in relatie tot vrijwilligerswerk, afspraken, aanzien en de sociale en politieke omgeving. Er was een complex verband tussen veranderingen of zelfs chaos in het sociale en maatschappelijke leven en de nagestreefde discipline in het persoonlijke leven. Daarnaast had dit streven naar discipline ook een religieuze en historische achtergrond en werd het op vele verschillende manieren geuit. Zo waren er verschillen tussen Moslims, Hindoes en Christenen maar waren er ook sterke individuele interpretatieverschillen. Maar hoe het ook werd geuit of verwoord, discipline had altijd een sterke invloed op het sociale leven.

EXPLICIETE VERWACHTINGEN EN MOBILITEIT

De verwachtingen die oudere mensen hadden ten aanzien van hun sociale relaties werden met regelmaat en vrij expliciet geuit. Zo was het heel vanzelfsprekend dat iemand aan zijn sociale plicht om bijvoorbeeld af en toe op bezoek te komen kon worden herinnerd of daarop direct kon worden becommentarieerd. Doordat er zo expliciet aan plichten werd gerefereerd waren verwachtingen snel duidelijk en vaak dwingend. Toch waren er ook manieren om niet aan dwingende plichten te voldoen, bijvoorbeeld door een andere tegenstrijdige sociale plicht aan te halen. Naast een beschrijving van deze uitwisseling van verwachtingen en plichten analyseer ik ook de omstandigheden waarin oudere mensen hiervan wel of geen profijt konden hebben. Kennis van dit onderdeel van de socialiteit leidt

tot een groter begrip van het sociale welbevinden, omdat zulke culturele verwachtingen een sterke en directe invloed uitoefenen op de (ervaring van) sociale relaties.

Migratie had soms een ontregelend maar vaak juist ook een versterkend effect op die expliciete verwachtingen en sociale plichten. Kerala kent een enorme uitmigratie van jongere mensen. Dit draagt zelfs sterk bij aan de vergrijzing van de staat. Vaak leiden beschrijvingen van deze migratie tot een portrettering van ouderen als treurige achterblijvers. Dit verhaal behoeft echter allerlei nuancering. Zo waren de oudere mensen die ik onderzocht bijvoorbeeld zelf ook zeer mobiel (geweest) en is er al een veel langere culturele context van continue mobiliteit. Daarnaast waren er allerlei manieren om sociale relaties vorm te geven en was afstand daarbij niet per definitie een factor van invloed. Afstand kon zelfs bijdragen tot een vergrote harmonie of een versterking van sociale relaties. Desalniettemin bracht de afstand natuurlijk ook met regelmaat een barrière tot stand en kon die, zeker in (de angst voor) acute noodgevallen, tot treurige situaties leiden. De individuele verschillen en reacties op mobiliteit waren echter groot en oudere mensen zelf waren hieraan zeer actieve deelnemers.

AFHANKELIJKHEID EN ZORG IN SOCIALE RELATIES

Veruit de meeste oudere mensen, gedefinieerd als 60 of 65 plus, waren actief, mobiel en niet veel afhankelijker dan zij in hun (volwassen) leven tot dan toe waren geweest. Er waren echter ook mensen voor wie een sterk verslechterde gezondheid hun leven en sociale relaties compleet veranderde. Omdat zorg wordt gegeven en ontvangen in sociale relaties is de socialiteit ook sterk van invloed op zorg. Sociale relaties en zorgrelaties zijn daardoor eigenlijk niet apart van elkaar te zien. Daarnaast zijn zorgrelaties, en afhankelijkheid van zorg, geen zaken die je of wel of niet hebt. Veel beter kun je afhankelijkheid zien als een continuüm waarbij sommige mensen iets minder afhankelijk zijn dan anderen, en iedereen op veel verschillende manieren en tijdens het hele leven van anderen afhankelijk is.

Zorgrelaties en sterke afhankelijkheid zijn geen makkelijke onderwerpen om te onderzoeken aangezien ze niet altijd bespreekbaar of goed voor iedereen zichtbaar worden gemaakt. Juist om deze, soms zeer moeilijke, situaties beter te begrijpen was het goed om na het eerste bezoek in 2003 te kunnen terugkeren in 2005 en in 2008. Het verloop van de tijd hielp niet alleen bij het beter leren kennen van meer afhankelijke oudere mensen maar ook bij het leren kennen van oudere mensen die langzaam (of soms zeer snel) meer afhankelijk werden. In een gedetailleerde beschrijving van de interviews die ik over de jaren heen had met één ouder stel wordt dit proces duidelijk en worden ook de vele methodologische en ethische kwesties die aan onderzoek naar dit thema kleven evident. Daarnaast laat deze beschrijving ook de variatie zien die er is tussen oudere mensen onderling en in de levens van individuele ouderen zelf. Die levens zijn soms gedisciplineerd

maar vaak ook chaotisch, zeer mobiel en telkens verschillend, vaak in verandering en veel in gezelschap maar bovenal: zeer interessant en nooit saai.